

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V zamestvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 21. aprila 1959.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejce) v Ljubljani

Slovensko vprašanje kot vprašanje malega naroda*

Doba, v kateri skušajo nekatere velesile nadomestiti meddržavnopravna načela z nacionalno-pravnimi, ni ugodna za uveljavljanje življenjskih pravic malih narodov, kolikor ne gredo v račun teh velesil. Ker vlada in odloča moč, mali narodi ne štejejo dosti. Nič čudnega ni, če v takem času obupujejo nad usodo svojega naroda vsi šibki značaji tudi pri nas, ker nimajo notranje trdnosti in moči, ki bi ju zoperstavili psihozi strahu. V našem gledanju na zunanji svet se vedno zrcali naše notranje življenje. S sadizmom samomorilca iščejo in naštevajo ti ljudje razumske razloge in dokaze, ki govore proti obstoju malih narodov. Nimajo čuta za snovanje razvojnih sil, nimajo dovoljnega zgodovinskega znanja in razgledanosti po svetu. Nesposobni so zato dojeti, da je proces narodne diferenciacije nekaj nujnega, da ni zaključen in ne bo nikoli zaključen, ne zavedajo se, da ta proces narodnega ločevanja ni v nikakem nasprotju z očitno razvojno tendenco po snovanju vedno večjih političnih tvorb. Narodno načelo kot kulturnotvorno načelo je izraz globokih razvojnih tokov in bo vedno gonilo človeškega napredka. Zato ne gre razvoj nikjer v smeri stapljanja narodov, ampak v smeri nastajanja vedno novih ljudskih občestev s prizadevanji po samosvojem kulturnem življenju. Ideja o pravicah malih narodov do samosvojega in enakopravnega življenja in razvoja ustreza razvojnim nujnostim, in ni je sile, ki bi mogla to idejo trajno zatreti ali maličiti. Mednarodna anarhija v razmerju narodov se bo prej ali slej morala umakniti novemu pravnemu in npravstvenemu redu med narodi in državami. Za majhne narode pride njih čas tako gotovo, kakor pride za zimsko puščobo pomladno življenje. Odvisno bo vse od njih pripravljenosti za ta čas. Seveda narodu, ki nima volje do življenja, ne more nihče pomagati. Tudi za manjšine malih narodov napoči nova doba. Iz današnjih prerivanj in pretresov bo izšlo novo pojmovanje naroda in narodnega prava. Kar danes neki veliki narodi iz osvajalnih namenov tako poudarjajo, bo moralo veljati tudi za male narode. Zmagati mora načelo, da predstavlja vsak narod neko živo organsko enoto po svojem življenjskem občutju, po svojih kulturnih vezeh, da predstavlja neko duhovno občestvo, ki veže svoje člene preko vseh državnih meja. S tega vidika ne bomo mogli pripadnike neke narodne manjšine samo šteti, morali bomo manjšino tudi tehtati, upoštevati njen pomen za narodno celoto. Majhnemu narodu ne pomeni izguba ene četrtine narodnega telesa nič manj ko velikemu. Zanj in za njegov narodni obstoj lahko pomeni izguba stotisoč rojakov hujši udarec ko za velik narod izguba enega milijona. Nihče ne misli, da bo zmagalo tako pojmovanje in vrednotenje naroda kar čez noč, a čas in razvoj delata v to smer, in tudi Slovenci moramo s tem računati.

Več ko ena tretjina našega naroda živi za mejo. Svet takih dejstev ne upošteva. Naša narodna manjšina pomeni zanj drobec jugoslovanskega naroda, svet nas kot narod ne pozna, in to lahko postane kdaj usodno za nas. Prav zemljepisna izpostavljenost slovenskega ozemlja dejstvo, da leži naša zemlja stisnjena med dva mogočna ekspanzivna imperija, nam narekuje, da se v danem državnem okviru uveljavimo kot samostojen narod. Svet mora vedeti, da živimo Slovenci svoje samostojno narodno življenje pri vsej navezanosti na skupno državo, mora vedeti, da slovenska narodna manjšina ni samo nezaten del enega jugoslovanskega državnega naroda, ampak življenjsko-razvojni del našega narodnega telesa. Ni vseeno,

če predstavlja ta manjšina za nas celo tretjino naše narodne celote ali samo tridesetino. O uveljavljanju pravic malega naroda tako dolgo ne moremo govoriti, dokler se ne upošteva pravica njegove manjšine sorazmerno z njeno pomembnostjo za celotno življenje naroda. Danes ima svet kaj malo razumevanja za taka dokazovanja in razmišljanja, a kdo si upa zanikati mogočnost, da se časi spremenijo, da bo narodno načelo navsezadnje le zmagalo. Slovenci smo kaj malo storili, da bi svet seznanili s svojim narodnim položajem in svojimi narodnimi prizadevanji. V tem pogledu moramo mnogo zamujenega popraviti, predvsem pa svet opozoriti in prepričati, da

Dr. I. Š.:

Pravna zveznost v politiki

Razgovori predstavnika opozicije predsednika dr. Mačka z odgovornim predstavnikom političnega reda od 6. 1. 1929 in 5. 9. 1951, ministrskim predsednikom Cvetkovičem, so predmet splošne pozornosti in radovednosti naše javnosti. Iz razumljivih razlogov se ne dajejo javnosti podrobnejši podatki o vsebini razgovorov. To pa ni ovira, da ne bi vsakteri politični krogi skušali po svoje uganiti, kaj utegne biti vsebina teh razgovorov. Eno izmed glavnih vprašanj, ki se postavljajo v prehodu na novo stanje je — posebno za politične pravnike — vprašanje »pravne zveznosti« pravne kontinuitete.

Pravna zveznost zahteva, da vsako poznejše politično stanje nastaja v zakoniti soglasnosti s predpisi predhodnega stanja. Kajti politično stanje, ki je nastalo ob kršitvi predpisov predhodnega stanja, je revolucija, prevrat. So ljudje, ki se prevratov od sile bojijo, če jih prinaša ljudska volja, še malo pa ne, če jih uveljavi zgornja plast družbe. Od tod njihova ljubezen do pravne zveznosti — za določene primere.

Kakšno stališče zavzemata dve glavni skupini nasprotnih taborov, kolikor gre za vprašanje pravne zveznosti: na eni strani dr. Maček kot glasnik pripadnikov opozicijske demokratične koalicije, na drugi strani pestra množica najrazličnejših in različnih pripadnikov unitarizma od tistih, ki so pri volitvah 11. 12. 1958 imeli dr. Stojadinovičevo dovoljenje, da smejo kandidirati, do onih, ki so se za te volitve tehnično vezali na seznamih JNS z državnim seznamom dr. Mačka.

Stališče dr. Mačka je znano. Potrebno je pogledati le v besedilo sporazuma z dne 8. 10. 1937. Na kratko ga smemo označiti s tem, da mu načelo pravne zveznosti ni važno. Razen če naj bi šlo za to, da se vzame to načelo za izgovor, da sporazum ni mogoč.

Stališče drugega tabora je znano le glede nekaterih skupin. Tako, kar se tiče JNS. Manj jasno je stališče JRZ, če ga iščemo v izjavah njenih pripadnikov, kadar govorijo v Sloveniji. Brez vsake krivice pa smemo šteti ministrskega predsednika med tiste, ki so že po službeni dolžnosti, kakor se ta čas še razume, obvezani zastopati načelo pravne zveznosti. Vendar ni v naši moči, da bi v tem oziru izvajali kar koli predsodnega.

Zato nam ostaja le, da se pobavimo s stališčem tistih, ki so se na tem področju že odkrili, in da primerjamo ta stališča s stvarnostjo dneva.

V brošuri dr. Pirkmajerja »Glavna načela našeg unutrašnjeg preuredjenja. Ljubljana 1959« smo v tem oziru našli sledeče misli. Glej poglavje »17. Postupak«. Mi jih seveda prevajamo v slovensčino.

Vse potrebne prenosne je treba izvesti brez pretresa za redno državno življenje in potrebe

je vsaka aspiracija na slovensko ozemlje znotraj naših državnih meja naperjena naravnost proti golemu življenju našega naroda, da bi vsaka okrnitev tega ozemlja pomenila smrtno obsodbo za slovenski narod, za narod z evropsko civilizacijo in s samosvojem kulturnim življenjem in vsemi ustanovami, ki so v ta namen potrebne.

S tega vidika, zlasti če upoštevamo, da živi skoraj polovica Slovencev izven naše države, se nam predstavlja slovensko vprašanje kot samostojno vprašanje, v določenem pogledu neodvisno od ureditve narodnih razmer v državi, neodvisno od hrvaškega vprašanja, kot vprašanje duhovne združitve vseh raztresenih udov naše narodne družine in življenjskih pogojev naših narodnih manjšin. Vse bolj ko veliki narodi bi se morali brigati za slehernega rojaka za mejo, med izseljenci in v državi onstran Sotle. Nimamo pravice trkati se na prsi in govoriti o slovenski zavesti, dokler v tem oziru ne storimo več ko doslej.

ljudstva. Zaradi tega je treba predvsem uresničiti najprej samo predloge, ki jih je mogoče izvesti na osnovi sedanje ustave, šele v drugi stopnji se sme preiti na preosnove, ki zahtevajo spremembo ustave. Dr. Pirkmajer kaže pri tem izrečno na VIII. oddelek ustave. To pa ni niti oddelek ustave, ki predpisuje, kako se sme ustava spremeniti, temveč oddelek, ki vsebuje uredbe o — upravnih oblasti.

Za to, da bi se vsa vprašanja notranje ureditve države reševala ob upoštevanju vseh strokovnih in državno-političnih potreb, priporoča dr. Pirkmajer, naj potrebne priprave izvršuje posebno telo, namreč **Državni odbor za ureditev uprave**, ki naj ga postavi kraljev ukaz iz vrst prominentnih upravnih strokovnjakov in (upravnih?) politikov tako, da v njem ne bo »plemenskega« preglasovanja, da pa bo v njem uspešno delo zavarovano.

V okviru tega sestavka se ni mogoče ukvarjati podrobneje z mislimi, ki žarijo iz tega poglavja brošure. To bodi pridržano obširnejši razpravi, ki jo pripravljamo v pričakovanju, da se bo JNS izpovedala glede svoje odgovornosti za v brošuri vsebovani načrt njenega vidnega pripadnika. Pač pa je mogoče iz samega poglavja bistveno izklesati sklepe:

a) da je dr. Pirkmajer zagovornik popolne izvedbe pravne zveznosti,

b) da je po njegovem mišljenju vsa potrebna sprememba obstoječega stanja izčrpana s spremembo enega samega poglavja sedanje ustave — poglavja o upravnih oblasti,

c) da politični zbor narodnih zastopnikov ni sposoben pripraviti predpisov, ki bodo nosilci bodočega stanja, niti tega ne zmore vrhovna pristojna uprava, temveč je treba nalogo zaupati novemu posvetovalnemu telesu upravnih strokovnjakov in (upravnih?) politikov.

Dr. Pirkmajer ne pripušča nobenega dvoma o tem, da se mora bodoče stanje izviti iz oklepov sedanjega stanja po predpisih sedanjega stanja. Ko je JNS izposlovala pristaneke dr. Mačka na to, da se sme tehnično vezati na njegov državni seznam, je izrekla isto načelo z izpovedjo, da bodi rešitev notranje preureditve države plod sporazuma med krono in narodom.

Važno za našo razpravo je to, da se dr. Pirkmajer ne sklicuje na tiste predpise sedanje ustave, ki določajo način spremembe ustave. Zakaj se ne sklicuje, ni čisto jasno, videti pa je, da zato ne, ker se šteje k tistim, ki jim zadošča že **upravna preosnova**. Pripuščamo pa tudi možnost, da je v tem oziru po sredi nekoliko kočljiva uredniška napaka, zaradi katere je prišlo v tisku brošure navajanje VIII. oddelka ustave na konec prvega

* Pripombe k slovenskemu političnemu programu.

Modno blago

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

Petelinc, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

odstavka 17. poglavja, namesto tja, ko se konča stavek o preosnovah, ki jih je mogoče izvesti brez spremembe ustave. Ali tudi, če ni napake, smemo misliti, da se dr. Pirkmajer zadovoljuje z upravno preosnovo že zaradi privajenosti: bil je namreč ud komisije za upravno preosnovo, ki je bila ustanovljena kmalu po uvedbi diktature, ne da bi bili kdaj imeli kaj od nje.

Vsekakor je glede njega gotovo, da je za pravno zveznost dandanes, medtem ko bodi zagrnjeno s plaščem molka, kakšnega nazora je bil l. 1929. Ali preidimo na druge.

Tu ne moremo preiti razprave docenta dr. Ku-

Politična razsodnost pri nas

Premajhno politično izobrazbo našega »ljudstva« in našega »izobraženstva« dokazuje med drugim tudi dejstvo, da lahko pri nas politični in tudi drugi »voditelji« počno, kar jim je drago, a jim vseeno »pripadniki« slede kot slepa čreda. Dr. Kramer je bil na primer ob prevratu menda s svojimi somišljeniki vred republikanec, a že nekaj tednov nato najhujši monarhistični centralist. Prepleskal je staro reakcionarno slovensko liberalno barko s kričavo demokratično barvo, a pozimi leta 1924/25. je bil med voditelji znamenitega PP batinaškega absolutizma. Ko je bil s starim Pašičem vred izvagoniran, se je postavil čez noč pod Radićevo okrilje in po njegovem umoru podpisal znano ostro zagrebško izjavo, ki je naznanjala nekak prelom z Belgradom. Toda želja po oblasti ga je kmalu začela zopet gnati iz federalističnega tabora in že leta 1931. je pristal v Živkovičevem taboru in postal eden izmed nosilcev njegovega najreakcionarnejšega centralizma in absolutizma, ki je med drugimi zaprl in obsodil v ječo tudi dr. Mačka. Menda se ni še po-

šeja v mesečniku »Misel in delo« za letošnji april, ki razpravlja »o naši državni ustavi in o načinu nje spremembe«. Ta razprava se namreč s tem v zvezi ukvarja naravnost s prizadetim poglavjem ustave, namreč s členi 114., 115. in 116., in se konča s sklepom, da obstoj sedanje ustave ne more biti ovira zaželenemu sporazumu o rešitvi hrvaškega vprašanja. Za nas je značilna okolnost, da se ukvarja dr. Kušej tudi s členom 116. ustave. Pri tem členu se srečuje namreč s sestavkom, ki ga je napisal ban dr. Natlačen za zbornik, ki ga urejajo razni strokovnjaki z dr. Malom na čelu. Dr. Natlačen — soolec po poročilu »Slovenca« z dne 8. aprila — zastopa mnenje, da daje člen 116. ustave vladarju daljnosežno pravico, da lahko neodvisno od ustavnih predpisov, torej tudi proti izrečnim predpisom ustave, izvede tudi tako ureditev države, ki bo najbolj ustrezala državni celoti in njenim posameznim delom.

Okolnost, da se v zvezi z ugibanji, kako bo rešeno vprašanje notranje ureditve države pri pogajanjih z dr. Mačkom, omenja člen 116. ustave kar z dveh, nedvomno upoštevanih pravnih mest, zasluži izredno pozornost. Pozorni morajo biti posebno tisti, ki se prostovoljno bavijo s politiko.

Kaj pravi člen 116. ustave? Ob vojni, mobilizaciji, neredih in uporu, ki bi ogražali javni red in varnost države ali če so do take mere vobče ogražane javne koristi, sme kralj, v tem izjemnem primeru, **odrediti z ukazom**, da se **začasno** podjamejo vsi izredni ukrepi, ki so neizogibno potrebni, v vsej kraljevini ali samo v enem delu **neodvisno od ustavnih in zakonskih predpisov**. Take ukrepe mora dodatno sprejeti narodno predstavništvo v sklepanje.

(Dalje prihodajič.)

Pesem slovenskega preporoda

(H koncertu Akademskega pevskega zbora v Ljubljani 3. IV. 1939)

Koncertni spored

1. Blaž Potočnik-Anton Foerster: Zvonikarjeva. 2. Jurij Fleišman-dr. Pavel Kozina: Tiha noč. 3. Gregor Rihar: Jamica. 4. Gregor Rihar-dr. Pavel Kozina: Veseli godec. 5. Kamilo Mašek: Pri zibelci. 6. Kamilo Mašek: Mlatiči. 7. Anton Hajdrih: Pod oknam. 8. Anton Hajdrih: Cerkevica. 9. Anton Hajdrih: Hercegovska. 10. Anton Nedvč: Maša II. za moški zbor. »K tebi srca povzdignimo«: a) Kyrie, b) Gloria. 11. Anton Nedvč: Popotnikova pesem. 12. Fr. S. Vilhar: Ljubičica. 13. Fr. S. Vilhar: Guslam. 14. Davorin Jenko: Vabilo. 15. Davorin Jenko: Na moru. 16. Davorin Jenko: Lipa.

Skladatelji

Blaž Potočnik (1799—1872)

Župnik šentvidski, pesnik in skladatelj, je bil kakor vsi vrstniki njegovi tudi on dober pevec-vižar. Kakor pojav slovenskega preporoditelja, z vsemi svojimi zmožnostmi in srcem zakoreninjenega v narodu, kremenit tip pravega Slovenca, je na las podoben kasnejšemu sovrstniku J. Aljažu. Potočnika je vzgajal Gregor Rihar, ki mu je bil v njegovih ustvaritvah veren mentor in mu urejeval njegove viže. Podobno je bil Aljažu glasbeni vzor in vodnik Anton Foerster. Z Riharjem sta devet let skupaj vodila in dvigala cerkveno glasbo v ljubljanski stolnici. Bil je v prvi vrsti cerkveni pesnik in skladatelj. (»Svete pesmi za vse velike praznike in godove med letam.« V Ljubljani, 1827.) Med ljudstvom se bodo trajno ohranili tudi njegovi posvetni napevi. (»Dolenjska«, »Zvonikarjeva«, »Planinar«, »Vprašanje — odgovor.«) Vse te melodije so ponarodele, zajete so živo iz življenja slovenskega človeka, zato jih bo

naš rod trajno prepeval. V slovenskih šolskih pesmaricah, iz katerih so docela izginile, jim gre prvo mesto. O Potočnikovih pesmih sodi Čop: »Potočnik trifft namentlich den eigentlichen Liederton gut.« — Potočnik zna ubrati pristni ton pesmi.

Jurij Fleišman (1818—1874)

Eden največjih slovenskih glasbenih talentov do šestdesetih let, odličen narodni delavec — preporoditelj. V vrsti številnih preporoditeljev mu gre prvo mesto. Bil je sugestiven, močan, mojstrski pevec, ki je znal s svojo pesmijo osvojiti nemškutarsko malomeščanstvo. Glasbe se je učil pri Maških in pri svojem bratu Andreju, ki je bil ljubljanski orglavec. Fleišman ima čudovito uho za narodno melodijo: »vižo« je povzel iz ljudstva; njegove ustvaritve, vse v ljudskem slogu, so pronicale v narod, zato je toliko njegovih ponarodelo. On je bil prvi stilizator narodnih pesmi, dasiravno jih ni nabiral. Poleg Kurnikovih tekstov, ki jih je mnogo uglasbil, je sam zložil dosti pesmi in nadomestil tačas bohotno šaro nemškutarskih oštarijskih popevk in italijanskih klamf z imenitnimi zdravici, ki jih je narod takoj osvojil. Znan je njegova »Luna sije« (na Prešernovo »Pod oknam«), »Ti si urce zamudila« (besede in napev Flejšmana), »V gorenjsko oziram se skalnato stran« (besede M. Semrajca). Kdo ne pozna znamenitih zdravice »En starček je zivel« (besede in napev Flejšmana) in »Sezidal sem si vinski hram« (besede F. Kurnika)? Flejšmanovo ime je pozabljeno — te in mnogo drugih pesmi mu bodo ohranile dovolj spomina. Gotovo bi bilo ponarodelo še več njegovih pesmi, da jih ni izvajal le v ljubljanski okolici. Flejšman je uredil II. izdajo (novo) »Slovenske Gerlice«. I. bržčas K. Mašek. Svojega je izdal: 1. Mične slovenske zdravice I—III. Zložil Jurij Flejšman. Založil J. Giontini. Natisnil J. Blaznik. 2. Slovanska beseda. Pesmi za veselice I do III. Zložil J. Flejšman. Založil J. Giontini. Natisnil J. Blaznik. 3. Solarske pesmi. (Založnik in tisk isti.) Zadnji je pel te šolske pesmi pred poukom z učenci pokojni A. Razinger.

vilna povojna politična preobraževanja dr. Kramerja zaradi njegove osebe, temveč zato, ker predstavlja tip vse povojne slovenske politike sploh in ker sta on in dr. Gregor Žerjav v slovensko politiko zanesla akrobatske metode in postala očeta in začetnika te vrste politike pri nas. Popolnoma enako zgodbo bi lahko napisali tudi o vseh drugih povojnih političnih in narodnih »voditeljih« ter »državnikih«, pa naj se imenujejo potem Janez Pucelj, dr. Dinko Puc, dr. Marušič ali kakor koli. Saj na primer še nismo pozabili avtonomističnega gibanja iz leta 1925—1925 in nato vloge, ki so jo igrali isti gospodje leta 1928—1930, slovenskih »punktacij« z dne 1. januarja leta 1935. in tako dalje.

Res, izpraševati se moramo, če je še pri kakem narodu mogoča taka cinična igra strank. Menda prav nikjer več, kajti drugod ljudstvo čez noč pomeđe s strankami, ki niso dosledne v najvažnejših stvareh. Povsod na svetu, pravim, izvzemši pri nas, kjer goltata »ljudstvo« in »izobraženstvo« prav vse, kar koli jim polože na mizo politične stranke, ker sploh nimajo nobenega programa, razen namena, pririniti se do oblasti, oziroma ostati na oblasti. Ali se potem spričo takih razmer še moremo čuditi popolni brezuspešnosti slovenske povojne politike, ki utegne postati naravnost usodna za naš mali narod.

Toda vse kaže, da teh nevdržnih razmer pri nas še vedno ne misli biti konec. Ker je poleti leta 1928. stopil dr. Barič v vlado, ki ni imela hrvaškega programa, se je na Hrvaškem tako popolnoma in za vedno onemogočil, da je izginil kakor kača iz hrvaškega javnega življenja. Pri nas pa so ljudje, ki so zagrešili večje napake, a vsi imajo še vedno večjo ali manjšo tropo podajačev in »pripadnikov«, ki slepo drve za takimi »voditelji«, čeprav so nas »privodili« tja, kjer danes pač smo. Ves svet ve in vsi čutimo, da stojimo na usodnem prelomu, ki bo vnovič odločil o usodi narodov. Leta 1918. so nas »privodili« do razčetverjenja, sedaj nas ne čaka nič boljšega, če se ne zavemo pravočasno. Prvi zunanji znak našega iztreznjenja bi pa moral biti, da izginejo iz naše javnosti vsi, ki so odgovorni za napake slovenske povojne politike. Že sam bežen pogled po današnji kulturni Evropi kaže, da imajo tem boljše notranje razmere in tem boljše politiko tisti narodi, ki imajo čim manj »voditeljev«, oziroma so sploh brez njih in to je v vseh — resničnih demokracijah.

Vsi znaki nam dokazujejo, da bo prišlo do zmag demokratične, kljub vsem trenutnim nasprotnim pojavom. Ali si bo slovensko »izobraženstvo« svesto nalog, ki ga čakajo, ali se bo zavedlo malo častne vloge, ki jo je igralo zadnja leta in ali ne bo prestrašeno, da izvede poslanstvo, ki ga ima izobraženstvo vsakega naroda? Bila bi to njegova najvišja — dolžnost.

V. Z. Ž.

Vsak zaveden Slovenec naj bo naročnik „Slovenije“!

Flejšman je bil eden redkih zavednih in načelnih borcev za slovenski preporod. Spoznal je vsestranski pomen narodne in umetne pesmi za preporod naroda. Flejšmanovo glasbeno vrednost in kulturni pomen je doslej spoznal in edini poudaril dr. P. Kozina in mu v njegovem rojstnem kraju Beričevem omogočil skromen — spomenik.

Gregor Rihar (1796—1863)

Na nebu slovenske cerkvene glasbe sveti visoko nje vodnica — Gregor Rihar. Že kakor preprost pastir v Polhovem gradu je izdeloval piščali in violine ter se naučil orglati. Ob nedeljah je prihajal bos poslušat v šenklaž stolnega organista Hellerja, ki ga je izučil orgelske igre in generalbasa. Kasneje ga je slišal sloviti Stattin iz Kranja, ko je že Rihar zaradi protina v levi roki težje orglat; priznal mu je, da tudi Dunaj ne premore podobnega orglavca. Že po dveletnem šolanju je nastopil Rihar službo stolnega orglarja in zakristana v Ljubljani. V Semenišču je organiziral pevski zbor, s katerim je pel nove slovenske cerkvene pesmi. Bil je to prvi slovenski zbor (1826), ki je izvajal pod Riharjevim vodstvom njegove cerkvene pesmi, Marijine pesmi, maše in gojil cerkveno glasbo. Razmere na takratnih korih po Sloveniji so bile takšne, da zahteva ilustracija teh posebne studije. Organisti so bili po večini učitelji trivialki, brez javne namestitve in plač, vzdrževani od občin. (Letna plača učitelja do leta 1845. je znašala 57 goldinarjev in 16 krajcarjev, bila je nižja vzdrževalnine kaznjenca.) Na stolnem koru v Ljubljani so tokrat še muzicirali godci, škripači in trobentači. Gregor Rihar se je prvi uprl tej nespodobnosti s svojim stvariteljskim delom. Imel je težke boje s predstavniki, ki pa niso hoteli popustiti, boječ se ljudske zamere. Rihar je prvi uvedel v cerkev ljudsko cerkveno petje, do malega sam s svojimi skladbami, ki so se ob takratni suši in revščini cerkvenega petja mahoma razširile po slovenskih krajih. Ljudstvo jih je hipoma osvojilo, pelo jih ni samo po cerkvah, ampak tudi doma in pri delu. Njegove pesmi so ljudski vernosti najbližje, hkrati pa

Slovenske železnice v primeri z drugimi

Oblastni odbor Ljubljana »Udruženja jugoslovanskih narodnih železničarjev in brodarjev« je izdal knjižico »Jugoslovanske železnice v sliki, številki in besedi«. Iz nje je razvidno:

1. da je izvršeno delo prog ljubljanskega železniškega ravnateljstva razmeroma največje;
2. da so te proge najdonosnejše, in
3. da imajo navzlic temu najmanj osebja.

I. Potniški promet.

V letu 1957. je bila dolžina prog posameznih ravnateljstev naslednja (v km): Ljubljana 1146, Zagreb 2212, Belgrad 2518, Subotica 2292, Sarajevo 1466.

Navzlic temu, da je dolžina prog ljubljanskega ravnateljstva najmanjša, je bil potniški promet največji. Število odpravljenih potnikov je celo za dobro četrtino večje kakor na progah belgrajskega ravnateljstva. Ako še upoštevamo, da je dolžina prog belgrajskega železniškega ravnateljstva več kot dvakrat večja od ljubljanskih, vidimo, da se število potnikov na srbskih progah s slovenskimi progami niti primerjati ne da!

Da bo pregled potniškega prometa po posameznih ravnateljstvih jasen, navajamo za l. 1957. za vsako ravnateljstvo 1. skupno število prevoženih potnikov, 2. število potnikov povprečno na en kilometer in 5. na enega uslužbenca:

Ljubljana	12.680.440	11.050	1.525
Zagreb	12.616.950	5.720	854
Belgrad	9.259.590	3.980	592
Subotica	12.514.990	5.480	1.118
Sarajevo	6.092.550	4.150	566

V številu potnikov na 1 km prednjači tedaj Ljubljana daleč vsem drugim. Celo zagrebško ravnateljstvo, ki je v potniški frekvenci na drugem mestu, ima na 1 km komaj polovico ljubljanske, medtem ko Belgrad ne doseže niti števila 4.000. Na enega uslužbenca pride na ljubljanskih progah 1.525 potnikov in šele na 2. mestu je Subotica z 1.118 potniki. Najmanj potnikov na 1 uslužbenca pride v belgrajskem in sarajevskem ravnateljstvu.

II. Tovorni promet.

Pri tovornem prometu razlika ni tako velika kot pri potniškem prometu, vendar relativno tudi tu prekaša Ljubljana vsa druga ravnateljstva ob upoštevanju na 1 km prevoženih brutotonskih km. Samo pri prevoženih 1000 brutotonskih km na enega uslužbenca prednjači Zagreb za malotno število 14. Na zadnjem mestu sta zopet Belgrad in Sarajevo.

Za pregled navajamo: 1. skupno število prevoženih 1000 brutotonskih km,* 2. število 1000 bruto-

* En 1000 brutotonski km = prevoz 1000 ton skupne teže na 1 km dolžine.

pristine ljudskemu vzdušju in značaju preproste ljudske pesmi. Po kvaliteti so toliko vredne in cerkveno primerne, da jih do danes ni nihče dosegel, kaj šele presejal. Tako je Rihar položil osnovo naši cerkveni glasbi in ljudsko-cerkvenemu petju: kar je Vodnik v slovenskem slovstvu, to je Rihar v naši cerkveni glasbi. Fleišmanov vrstnik je, a mnogo pred njim v pomenu eminentnega preporoditelja slovenske glasbe. Riharjeve preproste, narodne melodije ustrezajo predvsem pobožnosti našega ljudstva. Navzlic stremljenju janzenistovskih obskurantov so se posebej še njegove Marijine pesmi med ljudstvom vdomačile, prešle so tradicijsko v narodno pesem. Spomniti je treba na prekrasne primere »Poznate dom«, »O kam Gospod, gre Tvoja pot«, »Žalostna je Mati stala«. Bil je v pravem pomenu besede ljudski pevec po božji volji, kakor za njim v posvetni glasbi J. Fleišman. Rihar je učil peti Slovence v cerkvi in doma ter jim ustvaril zakladnico pesmi, saj je samo njegovih Marijinih nad 300, poleg obilice drugih cerkvenih spevov, slovenskih in latinskih svečanah in žalnih maš. S svojim delom je odklonil suhoparno asketsko pusto janzenistovsko predpisanost, ki se je docela krila s cerkveno-uradnimi določbami in uredbami jože-finizma. Bil je prvi slovenski mojstrski orglavec, ki je s svojim vzorom pobudil druge. Prvi je postavil zahtevo po izboljšanju orgel v Sloveniji; sam izvršten uglaševalec, kolavdator in svetovalec je s svojim svetom in poukom pomagal naročnikom orgel, orglavcem in gradivcem. Značilno je mnenje Hajdriha o Riharju glasbeniku: »Ko bi bil Rihar dve leti obiskoval muzikalno šolo, dosegel bi največje evropske glasbene velikane ali pa jih celo presejal.« Kot vročekrvni glasbenik, odlični pevovodja in organist ni vstopil nikdar v službo ozkosrčne dogmatike. Dasi velja o njem v prvi vrsti nagrobno geslo njegovih prijateljev: »Vikšal z glasi božjo čast si, pel Marijo, si prslavil sebe, narod svoj...«, vendar se pristna struna Riharjeva izrazito oglasi prav tako v »Jamici« in v »Veselem godeu«, kjer ti »zviti tiček« zakroži, kakor mu srce veli.

tonskih km povprečno na 1 km proge, in 5. na enega uslužbenca odpadajoče število 1000 brutotonskih km v letu 1957.:

Ljubljana	2.775.446	2.550	292
Zagreb	4.552.575	2.060	306
Belgrad	5.279.050	1.410	210
Subotica	2.867.555	1.260	261
Sarajevo	1.985.585	1.360	185

III. Transportni dohodki.

Pri dohodkih navajamo: 1. skupno število v milijonih, 2. na 1 km v tisočih, in 5. na 1 uslužbenca v tisočih dinarjev:

Ljubljana	402	550	42
Zagreb	562	255	58
Belgrad	545	148	22
Subotica	599	174	36
Sarajevo	272	186	25

Iz tega pregleda se zopet vidi, da so proge ljubljanskega ravnateljstva najbolj aktivne, a proge belgrajskega in sarajevskega ravnateljstva najbolj pasivne.

IV. Število uslužbencev, potrebnih z ozirom na dohodke.

Ako upoštevamo višino dohodkov, bi morale biti število uslužbencev med posamezna ravnateljstva tako razdeljeno (v oklepajih navajamo faktučno v službi stoječe število):

Ljubljana	12.600	(9.578),	tedaj premalo	3.022
Zagreb	17.600	(14.809),	tedaj premalo	2.791
Subotica	12.500	(11.020),	tedaj premalo	1.480
Belgrad	10.700	(15.605),	tedaj preveč	4.905
Sarajevo	8.500	(10.764),	tedaj preveč	2.264

Kot se vidi iz teh podatkov, ima zopet Ljubljana najmanj, a Belgrad največ osebja (Ljubljana nad tri tisoč premalo, a Belgrad nad 5000 preveč). Tudi favorizacija sarajevskega ravnateljstva je precejšnja. Pripominjamo še, da osebje generalne

direkcije in njej naravnost podrejenih enot (glavne delavnice) v zgoraj navedenem številu ni všeto.

V. Narast železniške mreže.

Za lažji pregled navajamo po posameznih ravnateljstvih: 1. število kilometrov, ki so bili v obratu leta 1918., 2. število v letih 1918. do 1957. dodelanih in prometu izročeni km, in 3. prirastek v odstotkih:

Ljubljana	1.086	60	5,5%
Zagreb	1.965	275	14,0%
Belgrad	1.581	757	46,6%
Subotica	2.196	96	4,3%
Sarajevo	1.220	246	20,0%

Prirastek prog v ljubljanskem ravnateljstvu je tedaj v skoraj 20 letih komaj 5,5%, a v belgrajskem 46,6%, tedaj več kot osemkrat tolikšen. Tudi v Bosni je narast skoraj štirikrat večji kakor v Sloveniji. Ker se pri napravi novih prog v območju belgrajskega in sarajevskega ravnateljstva nikdo ni oziral na rentabilnost, ni čudno, če so te proge tako pasivne. V Sloveniji pa, kjer so železniške proge najbolj aktivne in ki morajo s svojimi presežki kriti primanjkljaj srbskih in bosanskih železnic, se ne dela skoraj nič. Pa ne samo to, celo stare proge se ne popravljajo, kar povzroča polno »počasni voženj« in s tem zamud vlakov. In vendar bi bilo potrebno, narediti celo vrsto prog, ki bi pa ne bile pasivne kot v Srbiji (posebno v južni) in v Bosni, ampak aktivne. Omenimo naj na primer le proge Maribor-Pesnica-Ljutomer, Brežice-Sotelska dolina-Rogatec, Brežice-Novno mesto, Straža-Žužemberk-Kočevoje in Beltinci-Dolnja Lendava.

Iz navedenega je razvidno zapostavljanje Slovenije, ki mora kriti primanjkljaj drugih pokrajin, medtem ko doma stradajo množice brezposelnih in hira gospodarstvo od dne do dne.

Natančnejši statistični in drugi podatki so razvidni iz že omenjene knjižice »Jugoslovanske železnice v sliki, številki in besedi«, ki se naroča pri oblastnem odboru jugoslovanskih narodnih železničarjev in brodarjev v Ljubljani, Masarykova cesta 14/1, za ceno 10 dinarjev.

Opazovalec

Ob belgrajskem velesejmu

Preteklo soboto je bil v Belgradu odprt letošnji spomladanski veselejem. Je to najmlajši veselejem v državi, in marsikdo se bo še spominjal, da je pred nekaj leti časopisje veliko razpravljalo o tem, če je ta veselejem kot konkurenčno podjetje ljubljanskemu in zagrebškemu sploh potreben. Tedaj je bilo dosti ugovorov proti ustanovitvi tega veselejma posebno zaradi tega, ker so se v ta namen porabila velika državna denarna sredstva. Drugi veselejmi namreč niso bili ustanovljeni in postavljeni z državnimi sredstvi, temveč s prispevki prizadetih podjetij in gospodarskih ustanov. Toda ugovori niso pomagali, in v stvari poučeni računajo, da je država žrtvovala za ta veselejem približno 17 milijonov dinarjev.

Na veselejmih je predvsem interesirana industrija. Ker pa Belgrad pred 20 leti prav za prav ni imel nobene industrije, je razumljivo, da tedaj, ko se je ustanavljal veselejem v Ljubljani, za takšno ustanovo tam niso imeli nobenega smisla. Industrija se v Belgradu tudi v prvih desetih letih po vojnini ravno posebno razvila. V letu največje konjunktore 1929. leta je bilo v Belgradu samo še 67 industrijskih podjetij. Toda leta 1952. jih je bilo že 165 in na koncu leta 1958. nič manj kot 250. Pri tem je prav zanimivo in razmišljanja vredno, da je po letu 1929. industrija v Belgradu kljub hudi gospodarski krizi izredno narastla, medtem ko je drugod v tem času v veliki meri nazadovala.

Kljub temu velikanskemu napredku pa seveda belgrajska industrija sama ne more napolniti svojega veselejma. Zato se ga tem bolj poslužuje zamejska industrija. Na prvem mestu so Nemci, ki so hudo ponosni na to, da s svojimi 87 razstavljalci predstavljajo tretjino vseh razstavljalcev.

Kar se reklame tiče, je belgrajski veselejem precej skromen. Vsaj v slovenskih listih ni videti njegovih oglasov. V Ljubljani sami pa smo opazili le nekaj lepakov s srbskim besedilom. B.

Enotnost delavskega vodstva

Kakor poroča »Slovenec« z dne 18. aprila t. l., je na novo imenovani predsednik upravnega odbora ljubljanske Delavske zbornice g. Viktor Kozamernik na zborovanju v nedeljo 16. malega travna tega leta podal načelno izjavo glede prizadevanj na novo imenovanega upravnega odbora ter je med drugim tudi izrekel naslednji stavek: »Strnjeni s celotnim narodom priznavamo tudi za delavski stan isto vrhovno vodstvo v narodnem in državnem pogledu.« Isto vrhovno vodstvo v »državnem pogledu« ne more pomeniti drugega kot enotno organizacijo v celi državi z vodstvom v Belgradu, tako da bo o vseh odločilnih stvareh v

gibanju delavstva odločala centrala v Belgradu. Omenjenega zborovanja se je udeležil tudi zastopnik Jugorasa Zario Popović. Doslej je imelo novo slovensko delavstvo samostojne slovenske organizacije z vrhovnim vodstvom v Ljubljani, ki je edino moglo v resnici zastopati koristi slovenskega delavstva, ki so dostikrat precej drugačne kot koristi delavstva v južnih krajih. Kako je razumeti »isto vrhovno vodstvo v narodnem pogledu«, g. Viktor Kozamernik ni natančno razložil, logično pa sledi iz teh besed, da če je v celi državi Jugoslaviji le eno vodstvo v narodnem pogledu, oziroma v narodnih zadevah, da je potem v državi Jugoslaviji en sam narod.

Zgodbica za nezrele ljudi

V »Slovenskem narodu« beremo:

Sava Davidović-Zeremski pripoveduje v novosadskem »Dnevu«: Na eni izmed konferenc v Ženevi sta prišla v razgovor jugoslovanski in bolgarski diplomat. Govorila sta vsak v svojem jeziku in se izvrstno razumela. Opazoval in pozorno jih je poslušal angleški diplomat. Končno jih je začudeno vprašal, v kakšnem jeziku se razgovarjata. Dobil je v odgovor, da govori vsak v svojem jeziku. »Pa kako se potem moreta razumeti?!« je nato vzkliknil Anglež. Pojasnila sta mu, da sta jezika tako sorodna in tako drug drugemu podobna, da bi jih lahko imeli za narečji enega jezika. Angleški diplomat je ves presenečen vstal, zmajal z glavo in Srbu in Bolgaru zaklical: »Za Boga svetega, pa zakaj se potem pretepete?!«

Sicer se nam zdi, da je to ena izmed tistih patroidiotičnih storij, kakor so jih včasih ponujale samo šolske oblasti po abecednikih. Vsaj dokler nam gospod Sava Davidović-Zeremski ne razodene imena tistega angleškega diplomata, bomo stali nasproti tej zgodbi z najpopolnejšo skepto. Saj ne rečemo, da predpostavljamo pri vsakem diplomatu bogve kakšno izobrazbo in znanje, prav res da ne. Ali da bi angleški diplomat na primer ne vedel, da je jezik prebivalcev Zedinjenih držav in Anglije eden in isti, namreč angleški, in da so si torej prebivalci teh držav v jezikovnem pogledu vsekako bližji, kakor Srbi in Bolgari, tega le ne verjamemo, pa če nam poleg g. Zeremskega to potrdi še sam g. dr. Mihail Ilić iz Belgrada in nam »Slovenski narod« poveri njuno podpisa. Tudi tega ne verjamemo, da bi tisti neimenovani angleški diplomat ne vedel, da so si bili Angleži in Amerikanci že večkrat hudo v laseh, enkrat celo v večletni vojni, ki je bila še bolj krvava, kakor so bili kedaj spopadi med Srbi in Bolgari. In morebiti bi se bil ta diplomat spomnil še na več podobnih primerov iz svetovne zgodovine, ko tudi med sorodnimi narodi, še več, med deli enega in istega naroda ni bilo prijateljstva in miru.

Najboljše šivalne stroje

ADLER

za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri

PETELINC

LJUBLJANA

za vodo, blizu Prešernov. spomenika

Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vedenju brezplačen

Poglavje o izbiri najboljših

Novosadski jugoslovenski dnevnik »Dan« zelo skrbi, kaj bo z unitarizmom. Zato nam pripoveduje vsak dan kakšne edinstvene zgodbe, da bi ljudje pozabili, v čem je vir zla in dali centralizmu, da se šopiri naprej. Zdajci se je razvnel za veliko državo vseh južnih Slovanov, namreč tudi Bolgarov, v kateri bi po njegovem mnenju vodil tisti, ki je sposobnejši in ki zna bolj pametno in pošteno upravljati.

Samo ene stvari nam ni »Dan« hotel pri tej deklamaciji razodeti, namreč kdo bo tisti, ki bo odločil in določil najbolj sposobnega in pametnega in poštenega človeka, ki naj bi nas vodil. Kajti natančno se spominjamo, da so nam pred dvajsetimi leti trobili isto edinstveno pesem o najspodobnejših in najpoštenejših in najidealnejših ljudeh, ki da nas bodo vodili. Zato smo pa dobili Živkoviće in Uzunoviće in Srškiće in Jevtiće in seveda Stojadinoviće. A danes ga ni, ki bi se upal tem ljudem dati samo enega izmed zgorajšnjih superlativov, če bi hotel veljati za resnega človeka. Zato bo »Dan« storil dobro in lepo, če bo v tem oziru bolj jasan.

Sicer pa vemo, po mnenju jugoslovenov naj bi izbirali naše voditelje tisti, ki so jih izbirali doslej. Ostalo bi torej pri starem. Mi pa tega nečemo. Mi nočemo niti, da bi jih izbirali tisti kakor doslej, niti da bi jih izbirali na isti način kakor doslej. In tudi poročta hočemo, da bodo izločeni iz javnega življenja vsi, ki niso dali, da bi res sposobni prišli na vrh.

To vse pa je mogoče samo v popolni politični svobodi in popolni samoupravi, finančni in politični, vseh sestavin naše države.

Pravica ni miloščina

Glede na sedanja pogajanja za sporazum in glede na politiko dosedanjih režimov, ki niso dali, da bi se bil sporazum uresničil, piše »Hrvatski dnevnik«:

Dokler je bil na vladi dr. Milan Stojadinović, so pozivali njegovi listi Hrvate, naj povedo, kaj zahtevajo. To so posebej zahtevali od hrvaških listov, čeprav so vedeli, da hrvaški listi, če bi bili tudi hoteli, niso mogli niti postaviti niti razložiti hrvaških narodnih zahtev. To pozivanje ni imelo namena, da omogoči resno obravnavo o hrvaškem vprašanju in hrvaških zahtevah, ker na drugi strani sploh ni bilo niti volje niti nastrojenja, da se začne s stvarnim delom za rešitev hrvaškega vprašanja. To se je videlo že po tistih ostrih napadih na sporazum od 8. oktobra 1937, četudi je bil ta sporazum samo deklaracija naravnih pravic hrvaškega naroda. Ljudje, ki jih je motila že ta sama deklaracija, niso bili poklicani, da se sploh razgovarjajo s predstavnikom hrvaškega naroda. Danes je položaj brez dvoma drugačen, za kar se je treba v prvi vrsti zahvaliti dokazani enotnosti hrvaškega naroda in veliki moči, ki si jo je pridobil in ki jo hoče rabiti, da doseže kot narod položaj, ki mu bo omogočil popoln narodni razvoj in potrdilo vseh njegovih sposobnosti. Tudi svetovni položaj pospešuje uazgovore o sporazumu, ker naravnost ukazuje, da se že kedaj uredi položaj hrvaškega naroda. Če je mogla bivša Avstrija po letu 1848., ko je bila Madžarska premagana, skleniti z njo izravnano in jej priznati enakopravnost, tedaj moreta že celo Srbija in Hrvaška urediti svoje razmere na pravični osnovi. Ni namreč res, da bi se ne mogel likvidirati centralizem na mirnem načinu. Nasprotno, brž ko se je neki sestav pokazal nevzdržnega, zahteva sama korist državne skupnosti korenite spremembe. A teh 20 let, izpolnjenih s številnimi poskusi in odloki, napravljenimi brez Hrvatov, a večinoma zoper Hrvate, je pokazalo, da centralizem nima življenjske moči in da ga je treba za vselej pokopati. Namesto politike morebitnih koncesij mora priti politika stvarne enakopravnosti, ker ne more biti eden v položaju tistega, ki daje, ker nič svojega ne daje, a drugi v položaju tistega, ki sprejema miloščino, ker ne prejema nič tujega.

Zapostavljanje vsepovsod

»Hrvatski dnevnik« od 15. t. m. poroča:

Narodna banka je prevzela od bivše Avstro-ogrške banke 15 podružnic, ki so se nahajale v prečanskih krajih, in večji del uradništva v teh podružnicah, ki so bili Hrvatje, Srbi in Slovenci. Z vsem tem prevzetim uradništvom je število Hrvatov (samo okoli 8 odstotkov) in prečanov v Narodni banki zelo majhno in nimajo nobenih vodilnih mest v banki. Da bi se to majhno število uradnikov Hrvatov in sploh prečanov še bolj ponižalo in zapostavilo, je dala banka pri preureditvi plač 1934. leta uradnikom v centrali v Belgradu, Srbiji in Črni gori po 300 dinarjev na mesec več kakor uradnikom v prečanskih krajih. Na tak način so uradniki iz Srbije in Črne gore, ki imajo po zakonu iste pravice in dolžnosti kakor ostali uradniki, preskočili v činu svoje starejše tovariše prečane ter zavzeli in zavzemajo vodilna mesta v banki. To je klasičen primer enakopravnosti prejšnjih režimov.

Ta primer neenakopravnosti je seveda eden izmed mnogih, in vsaj majhen del teh mnogih je našim bralcem tudi znan. Taki in podobni primeri pa tudi kažejo, koliko preužitkarjev in zajedavcev ima centralizem. In sedaj, ko je postal sporazum, na enakopravnosti sloneč, res neodložljiv, sedaj se oglašajo eden za drugim. Kot nesebični domoljubi, ki jih sicer ni nihče vprašal za svet, nam priporočajo, naj v teh resnih dneh pozabimo domače razprtije, to se pravi krivice, naj bomo edini, to se pravi centralisti, in naj pustimo na strani nevažna vprašanja.

Pa ne bo ne edinosti, ne miru, dokler ne bo krivica dokončno popravljena in uvedena popolna enakopravnost.

Nemško znanstveno glasilo o Melikovi »Sloveniji«

Vseučilišču v Leipzigu je prideljen oddelek, ki se imenuje »Südosteuropa-Institut« in ki izdaja glasilo z imenom »Leipziger Vierteljahrsschrift für Südosteuropa«, in sicer vsako četrletje. V četrtem zvezku tega znanstvenega glasila, ki je izšel januarja tega leta, je napisal o obeh knjigah zemljepisnega dela dr. Antona Melika »Slovenija«, ki ju je izdala »Slovenska Matica« leta 1935. in 1936. dr. E. Bauer daljše poročilo. Dr. Bauer pripoznava, da podaja Melikova »Slovenija« pregledno in dobro podobo Slovenije in da je res porabna priročna knjiga. Omenja, da je prvi zemljevid cele Slovenije napravil leta 1848. Peter Kozler, ki ga je prepustil Slovenski Matici, da ga izda. Dr. Bauer po Meliku ugotavlja, da ima Slovenija neugodno zemljepisno lego, ker teko ob nji meje raznih narodov in ker je bila že v najstarejših časih prehodno ozemlje in da se med Slovenci dinarska rasa ni mogla ohraniti v taki meri kot v drugih južnoslovenskih pokrajinah. Omenja boj Slovencev za ohranitev samobitnosti zoper nemštvo in italijanstvo ter položaj slovenske manjšine na Koroškem, posebno pa še položaj Slovencev v Istri, na Goriškem in v Trstu, kjer je bilo po avstrijski statistiki naštetih 366.000 Slovencev (v resnici jih je bilo precej več brez Notranjske!), medtem ko jih je italijanska uradna statistika naštelale 292.876. Sestavek v »Leipziger Vierteljahrsschrift für Südosteuropa« pa ugotavlja v nasprotju z dr. Melikom, da Slovenci sedanjega ozemlja Slovenije, to je ozemlja, kjer prebivajo Slovenci, ne glede na sedanje državne meje, niso zasedli obenem, ko so zasedli druge južne slovenske kraje južni Slovani, ampak da so zasedli slovensko ozemlje Slovenci čisto zase. Ker so se pomešali z njimi tudi ostanki drugih ljudstev, ki so bili pred njimi na slovenskem ozemlju, je zato nastala še močnejša razlika med Slovenci in ostalimi južnimi Slovani.

A. B.

Pota slovaške polilike

O državnem ustroju Slovaške piše švicarski dnevnik »Basler Nachrichten«:

Državna ideologija je avtoritarna, stanovska, izrečno protiboljševiška in protijudovska. Enciklika »Quadragesimo anno«, ki se je nanjo ne zmeraj po pravici skliceval Dollfuss, bo menda tudi tu dobila osnoven pomen. Pisane ustave država še nima, — deželni zbor je dal 14. marca sedanji vladi preprosto neomejena pooblastila, — pač pa jo sedaj pripravlja neka komisija. Naslanjala se bo menda v marsičem na avstrijski vzorec.

O slovaški politiki pa sodi ta dnevnik:

Slovaki so se osvobodili tistega, kar so imenovali češki »imperializem«. Prepričani so, da jim ne grozi nobena nevarnost od mnogo važnejšega, po celostnem svetovnem nazoru delajočega novonemškega imperikalizma; celo, da bo ta oplodil njihno gospodarstvo in branil državo zoper madžarski imperializem, ki postaja bolj in bolj nevaren. Ta račun predpostavlja, da bo ostala politična in gospodarska moč njihova ista.

Pravni svetovalec

Knjiga druga, str. 115, založila Umetniška propaganda.

Napačno bi bilo, če bi se n. pr. v zdravilstvu zanašali samo na zdravnika, ampak je treba, da ima vsak vsaj nekaj znanja o osnovah zdravja in zdrav-

stva, o telesnih organih in njihovih fizioloških funkcijah. Kajti sicer mu zlasti v nekaterih stvareh še tako izveden zdravnik ne bi mogel več pomagati, v drugih bi mu pa utegnila priti njegova pomoč prepozno. Prav isto velja za vse pojave pravnega življenja. Vsak naj bi poznal vsaj osnovna načela in vodila javnega in zasebnega prava, sicer ga utegne včasih doleteti nepopravljiva ali vsaj težko popravljiva škoda. V tem pogledu ima slovensko pravniško knjižstvo že prav lepo izročilo: »Slovenski pravnik« dr. Ivana Tavčarja, ki je poljudna razlaga našega zasebnega prava in v vsakem pogledu dobra knjiga.

Seveda velja tudi tukaj isto načelo, kakor pri porabi knjig o zdravju: strokovnjaškega sveta v zahomotanih pravnih in pravnih vprašanjih mu ne morejo dati. Tu je potrebno poznanje najrazličnejših pravnih panog, kajti navsezadnje je vse pravo vendar nujno in bolj ali manj tesno povezano med seboj. Toda dobra poljudna pravna knjiga more vendarle dati tudi nepravniku pogled v pravni stroj in mu tako pomagati, da se znajde v obilici zakonov in predpisov, ki včasih naravnost dežujejo nanj. Pri tem se pa razume ob sebi, da more biti pravna razlaga tem bolj jasna in tem lažje tudi nepravniku doumljiva, čim bolj je njen predmet po svoji vsebini omejen na eno, določeno in posebno pravno stvarino.

Druga knjiga »Pravnega svetovaleca« je posvečena deloma kmečki zaščiti, ki jo obravnava dr. Srečko Goljar, deloma pa zakonskemu pravu, ki ga je orisal dr. Rado Kušej. Vsebinsko obeh obravnav je torej za mnogo ljudi dovolj aktualna.

Kar se tiče kmečke zaščite, je njen pomen važen ne samo za kmeta, ampak najmanj toliko tudi za njegovega upnika. Za nalogo si je dal pisec, da pouči o najvažnejših pravnih predpisih. Dejansko upoštevana zakonodaja pa priča, da je obdelal snov dovolj izčrpno, in prav zaradi tega bo knjižica tudi pravniku dobrodošla. Saj upošteva nič manj kakor 46 raznih zakonov in uredb in pravilnikov, ki so zlasti v naglici le težko dostopni in pregledni.

Nič manj bo za marsikoga važno, če se pouči o našem zakonskem pravu. Tudi to je postalo v marsikaterem pogledu precej zamotano — naravni nasledek, da je trčilo v naši državi več pravnih sestavov eden ob drugega. Pisec pravi sicer v naslovu, da obdeluje »zakonsko pravo v predhodnem načrtu državljskega zakona«. Vendar podaja tudi v obsežnem uvodnem poglavju pregled današnjega pravnega stanja. V naslednjih poglavjih pa obravnava knjiga najvažnejše pojave zakonskega prava po predhodnem načrtu novega državljskega zakona. Kdor pozna naše politično in kulturno življenje, ta ve, da bo prav v tem pogledu prehod v novo državljsko pravo težak. Vsa vprašanja in težave nakazuje pisec jasno in pregledno.

Vzemi torej in beri!

Mali zapiski

Enakopravnost

Lanskega leta je dala Privilegirana agrarna banka od vseh posojil 75 odstotkov v Srbiji in Vojvodini. To je enakopravnost, kakor so jo razumeli »vodja« Stojadinović posebej in jugoslovenski sploh.

Centralizem je pognal nov popek

Pod naslovom »Nerazumljivo postopanje« poroča »Trgovski list«:

Tako smo pred kratkim dobili uredbo o preizkušanju in kontroli kmetijskih strojev, priprav in orodja. Zakaj je bila ta uredba potrebna, ni mogoče uganiti niti pri najboljši volji. Znano je vendar, da že kmetovalec sam pazi, kakšno orodje kupuje in da svojega težko prisluženega denarja ne zametuje za slabo orodje. To dobro vedo tudi vse tovarne, ki izdelujejo kmetijsko orodje. Zato so se tudi tovarne silno prilagodile vsem potrebam kmetovalca in izdelujejo kmetijsko orodje v vseh oblikah, ki so sploh mogoče. Treba je samo pogledati cenike tovarn, ki izdelujejo motike, sekire, srpe itd. Prav vse želje kmetovalcev so tu upoštevane in kakršno koli obliko sekire, motike ali srpa si kmetovalec želi, takšno tudi dobi. Pri tem pa je tudi kakovost orodja vseskozi prvovrstna in še nikdar ni bilo slišati niti ene pritožbe zaradi slabe kakovosti ali neprimernosti kmetijskega orodja. Pa to je tudi nemogoče, ker kmetovalec orodja, ki mu docela ne ustreza, sploh ne kupuje.

Javno predavanje

Slavistični klub na univerzi v Ljubljani vljudno vabi vso kulturno javnost na predavanje dr. Fr. Mesesnela:

Umetnik in njegova doba.

Predavanje bo v ponedeljek 24. aprila 1939 ob 20. uri v Hubadovi dvorani v poslopju Glasbene Matice ob Vegovi ulici. Vstop prost.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.